

Венецианци в Константинопол

Περίληψη :

Венецианци присъстват в Константинопол повече от хиляда години - от VIII до XVIII век. Независимо от смяната на империите - Византия и след това Османската държава, венецианският квартал в Константинопол е средище на търговския обмен между Изтока и Запада, осъществяван от венецианските търговци. Венецианският баило е представител на Републиката, защитаващ интересите на нейните поданици и се явява първият в световната история постоянен посланик

Хρονολόγηση

VIII до XVIII век

Γεωγραφικός εντοπισμός

Константинопол

1. Периодът от X до XII в

Венецианските търговци се установяват в Константинопол вероятно още през IX в., малко след търговците от друг италиански град Амалфи. Първата грамота (хрисовул, златопечатник), издадена от византийските императори Василий II и Константин VIII, с която се дават привилегии на венецианските търговци, пътуващи до Константинопол, датира от март 992 г.¹ Тя слага началото на дълга поредица от привилегии, издавани от византийските императори в полза на италианските търговци (от Венеция, Генуа и Пиза), развиващи дейността си на територията на империята и в нейната столица. Моделът за даване на търговски привилегии чрез грамоти се запазва до края на Византия, възприема се и от нейните славянски съседи и след това преминава и в Османската империя.

За съществуването на венециански квартал в Константинопол най-важен документ е златопечатникът на Алексий I Комнин от 1082². Освен почетните титли, отредени за дожа и за венецианския патриарх в Градо, най-основната част на документа се отнася до определянето на границите на венецианския квартал³. Той е разположен между градските порти Друнгариос (Odunkari) и Еврейската порта до пазара в Перама (дн. Balıkbazar - рибен пазар), на южния бряг на Златния рог, североизточно от Света София, пресечен от градските стени. Мястото е било известно от дълго време като средище на чуждите търговци (главно евреи) във византийската столица. В квартала се включват няколко къщи, църквата Св. Акиндинос (която е венецианска и отпреди това),⁴ складове и три пристана за венецианските кораби. Центърът на квартала е Embolun, намиращ се близо до еврейската порта, който представлява портици с покрити търговски площи. Венецианците получават правото да търгуват без никакви мита и такси в границите на империята. По това време се установява правилото мерките и теглилките, използвани от търговците да се пазят именно в църквата Св. Акиндинос и нейните свещници да изпълняват и функциите на нотариуси.⁵ Алексий I Комнин дава привилегии и право на собствен квартал, разположен на същото място и граничещ с венецианския и на търговците от Пиза (1111 г.). Следващите императори от династията на Комнините потвърждават привилегиите на Венеция. Йоан II Комнин издава две грамоти - през 1126 и 1148, когато отново се определят границите на венецианския квартал като се добавя още един пристан - най-големият Scala Maior (Scala Sancti Marciani). В края на управлението на Мануил Комнин (1143-1180) в Константинопол избухват размирици, израз на антилатинските

Венецианци в Константинопол

настроения на населението. Желанието на този император да ограничи монопола на венецианците като даде привилегии и на Генуа (хрисовул от 1170) слагат началото на поредица от размирици във византийската столица. През 1170-1171 г. започват гонения и 10000 венециански търговци от цялата империя са арестувани, а собствеността им конфискувана.⁶ Охлаждането на отношенията продължава около 10 години, (следват нови погроми и грабежи при Андроник I Комнин) и е преодоляно след множество преговори и непрекъснати искания от страна на венецианците за обезщетения. Император Исаак II Ангел (1185-1195) издава цели три грамоти (1187) в полза на венецианците. През 1189 (по време на III кръстоносен поход) венецианският квартал се разширява за сметка на генуезците и им се отстъпва още един пристан. По това време в него е включен и дворецът Каламос (или на Вотаниат),⁷ където са канцелариите на официалните служби. Тъй като търговците на Венеция се ползват с големи данъчни привилегии, това привлича в квартала им и множество други търговци, най-вече евреи. До времето на IV Кръстоносен поход има оскъдни сведения за организацията на колонията, без да се как се наричат назначените от Венеция представители. Грамотите споменават пратеници и съдии.

2. Четвърти кръстоносен поход и Константинополската империя

Венеция е основен участник в организирането и осъществяването на Четвъртият кръстоносен поход. По време на обсадата на Константинопол през август 1203 г. избухва голям пожар и гърците разграбват кварталите на чуждите търговци. Но веднага след превземането на византийската столица на 12 април 1204 и разграбването на нейните богатства, разпределени между венецианци и кръстоносци, започва периодът на венецианското господство. Дожът Енрико Дандоло (1197-1205) става господар на една четвърт от територията на Византия и от самия Константинопол (quartae partis et dimidia totius imperii Romaniae). След смъртта му управителят на венецианските владения се избира от Сената на Венеция и е наречен подеста./podesta/

По времето на Латинската империя в Константинопол (1204-1261) венецианският подеста (Марино Зено, Якопо Тиеполо) придобива изключително влияние. Той изземва функциите на външен министър на цялата империя, отделно от това се занимава и с търговските и военните дела, организирайки морската защита на кратковременната империя на кръстоносците. Забележително е, че той самият, без изключителни правомощия от страна на Сената, сключва договори и издава хрисовули, подписани с червено мастило, подобно на византийските императори: през 1219 с императора на Никея Теодор Ласкарис и през 1220 – с Иконийския султан.⁸ Организацията на управлението на podesta включва 6 съветници, 5 съдии, 2 камерарии и други служители в канцелариите. По време на латинското господство във владение на венецианците и на представителите на католически ордени преминават множество църкви както в самия Константинопол, така и на отсрещния бряг на Златния рог в Галата. Монополът на венецианците в търговията с Леванта е без конкуренция през този период. Тогава се създава венецианската колониална империя в Източното Средиземноморие.

3. Късновизантийски период XIII-XIV в

След 1261, когато Константинопол отново става столица на възстановената Византия, Венеция изпада в немилост, а за да неутрализира голямото ѝ влияние император Михаил VIII Палеолог фаворизира генуезците, отстъпвайки им място в Галата, където те създават цветуща укрепена колония. Венецианската колония в Константинопол е предадена на генуезците, разрушен е дворецът Каламос и камък по камък е пренесен в

Венецианци в Константинопол

Генуа, където от него е построена бана Сан Джорджо. Църквите, които дотогава са владени от венецианците, преминават под генуезка опека и са във властта на архиепископа на Генуа. Това положение продължава и по време на Османската империя. След 1261 г. организация на венецианската колония се променя. Начело е баило⁹ (от лат. *Bailulus* – носител, управител) – управител на колонията и постоянен представител на Венеция в Константинопол. Функциите му са да поддържа отношения с византийския император и с другите колонии на чужденци. Вътрешното управление – да следи за нуждите на църквите, които притежават венецианците, да председателства съда, който разрешава споровете между търговците и се събира три пъти седмично на портика на св. Мария или в *Iobbium* – открита галерия на къщата му. Финансовите му задължения – разполага с големи суми, разпорежда се с наследството на починалите венецианци, строг контрол и отчет за приходите на колонията. В окръпности на баилото е и да следи за товара на галерите и прилагането на всички инструкции, които се получават от Венеция (Сената и службата *Cinque Savi della Mercanzia*). Кварталът на венецианците, въпреки някои опити да бъде преместен в Пера, продължава да съществува и през 13-15 век. Баилото разполага с отделен дворец (и втори в Пера¹⁰) палаци, друга е отделена за неговите съветници, а трета е предназначена за склад. Венецианците вече имат 4 църкви.¹¹

Търговията на Венеция със страните около Черноморския басейн е изключително активна, въпреки многобройните войни с Генуа, османските турци и разпространеното пиратство. Галерите от конвоите/*convoy*s пристигат в Константинопол и осъществяват транзит на стоки: от Леванта се изнасят сурова коприна, памук, скъпоценни камъни, дървесина, жито и подправки в големи количества; от Венеция и Западна Европа - платове от Ломбардия и Фландрия, произведения на занаятчийството и стоки на лукса. От 13-15 в. са запазени многобройни документи на канцеларията на баилото в Архива на Венеция.¹²

4. Османски период

Завладяването на Константинопол от султан Мехмед II през 1453 г. слага край на венецианската колония. Баилото е посечен заедно със семейството му и собствеността на венецианците, както и на другите чужденци е разграбена. След известно време венецианците отново се връщат в Константинопол. Венеция е поддържала всъщност добри отношения с османците и преди падането на Византия. Договорите с Османската империя също запазват привилегиите на нейните търговци, макар и в по-малка степен от византийското време, тъй като Черно море става по-трудно достъпно за търговия. Всички султани потвърждават привилегиите, дадени на венецианците от техните предходници с грамоти, наречени *ahidnames*, и известни на Запад като *capitulations*/капитулации (1349, 1403, 1419, 1479, 1482, 1503, 1540, 1567, 1595, 1601). Облекченията в търговския режим се изразяват в това, че всички не-мюсюлмани, които пребивават в Османската империя за известно време са освободени от поголовния данък джизие. Венецианският баило резидира в Пера, където се помещава дворецът му до 1797 г. и е първият в световната история постоянен посланик.¹³

1. Латински превод на документа вж в Branca, V. (ed.), *Storia della civiltà veneziana I* (Firenze 1979), cc. 195-198; Thomas, G. – Tafel, G., *Urkunden zur älteren Handels und Staatsgeschichte der Republik Venedig mit besonderer Beziehung auf Byzanz und die Levante. I. Theil (814-1205)* (Wien 1856, repr. Amsterdam 1964), cc. 36-39; Nicol, D., *Venezia e Bisanzio* (Milano 2001), cc. 61-62

2. Nicol, D., *Venezia e Bisanzio* (Milano 2001), cc. 85-88, бел. 19, където се отбелязва и съответната литература. За различните мнения за датата

Βενετσιάνци в Константинопол

вж. Francopan, P., "Byzantine Trade privileges to Venice in the Eleventh Century: the Chrysobull of 1092", *Journal of Medieval History* 30:2 (2004), cc. 135-160· Jacoby, D., "The Chrysobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: the date and the debate", *Journal of Medieval History* 28 (2002), cc. 199-204.

3. Balin, M.A., *Histoire de la Latinité de Constantinople* (Paris 1894), за историческата топография на Константинопол cc. 17-25· Janin, R., *Constantinople byzantin. Développement urbain et répertoire topographique* (Paris 1964), с. 248. Също така картата на Константинопол в Magdalino, P., "Medieval Constantinople: Built environment and Urban development", в Laiou, A. (ed.), *The Economic history of Byzantium : from the seventh through the fifteenth century* (Dumbarton Oaks Studies 39, Washington, D.C. 2002), σελ. 535 <http://www.doaks.org/EconHist/EHB20.pdf>

4. Според Жанен църквата Св. Акиндинос е била от самото начало гръцка, Janin, R., *Constantinople byzantine. Développement urbain et répertoire topographique* (Paris 1964), с. 238

5. Thomas, G. – Tafel, G., *Urkunden zur älteren Handels und Staatsgeschichte der Republik Venedig mit besonderer Beziehung auf Byzanz und die Levante. I. Theil (814-1205)* (Wien 1856, repr. Amsterdam 1964), σελ. 67-74

6. Nicol, D., *Venezia e Bisanzio* (Milano 2001), cc. 132-133.

7. За двореца на Вотаниат Angold, M., "Inventory of the so-called Palace of Botaneiates", в: Angold, M. (ed.), *The Byzantine Aristocracy IX-XIII Centuries* (BAR International Series 221, Oxford 1984), cc. 254-266. За фамилията на Каламос вж. Polemis, D.I., *The Doukai. A contribution to Byzantine Prosopography* (London 1968), σελ. 123-124.

8. Jacoby, D., "The Venetian presence in the Latin Empire of Constantinople", *Jahrbuch der Österreichischen byzantinistik* 43 (1993), cc. 141-201· Robbert, L.B., "Rialto businessmen and Constantinople 1204-1261", *Dumbarton Oaks Papers* 49 (1995), cc. 43-58.

9. Μαλτέζου, Χ., *Ο θεσμός του εν Κωνσταντινουπόλει Βενετού Βαΐλου (1268-1453)* (Αθήνα 1970).

10. Bertelè, T., *Il palazzo degli ambasciatori di Venezia a Costantinopoli e le sue antiche memorie* (Bologna 1932, repr. Padova 2005)

11. Janin, R., *La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin I: Le siège de Constantinople et le Patriarcat Oecumenique iii: Les Églises et les monastères*² (Paris 1969), cc. 571-573

12. *Archivio di stato di Venezia, Bailo a Costantinopoli. Atti Protocolli.*

13. Bertelè, T., *Il palazzo degli ambasciatori di Venezia a Costantinopoli e le sue antiche memorie* (Bologna 1932, repr. Padova 2005).

Βιβλιογραφία :

	Miklosich F., Müller J. , <i>Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana I-VI</i> , Vienna 1860-1890
	Heyd W. , <i>Histoire du Commerce du Levant au moyen âge, I-II</i> , Leipzig 1885-1886, ανατ. Amsterdam 1959-1967
	Lilie R.J. , <i>Handel und Politik zwischen dem byzantinischen Reich und den italienischen Kommunen Venedig, Pisa und Genua in der Epoche der Komnenen und Angeloi (1081-1204)</i> , Amsterdam 1984
	Thomas G., Tafel G. , <i>Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig mit besonderer Beziehung auf Byzanz und die Levante. I. Theil (814-1205)</i> , Wien 1856 (repr. Amsterdam 1964)

Βενετσιάνις в Κωνσταντινούπολ

	Jacoby D. , "The Venetian Quarter of Constantinople from 1082-1261. Topographical Considerations", Sode, C. – Takács, S. (eds), <i>Novum Millenium. Studies on Byzantine History and Culture dedicated to Paul Speck</i> , Aldershot 2001, 153-170
	Jacoby D. , "Venetian Settlers in Latin Constantinople (1204-1261): Rich or Poor?", Μαλτέζου, Χ.Α. (επιμ.), <i>Πλούσιοι και φτωχοί στην κοινωνία της ελληνολατινικής Ανατολής/Ricchi e poveri nella società dell'Oriente grecolatino</i> , Βενετία 1998, Βιβλιοθ. του Ελλην. Ινστιτούτου Βυζ. και Μεταβυζ. Σπουδών, 181-204
	Janin R. , <i>Constantinople byzantine. Développement urbain et répertoire topographique</i> , 2, Paris 1964
	Balin M.A. , <i>Histoire de la Latinité de Constantinople</i> , Paris 1894
	Benzoni G. , "A proposito dei baili veneziani a Costantinopoli: qualche spunto, qualche riflessione", <i>Studi Veneziani</i> , 30, 1995, 69-78
	Bertelè T. , "Bertelè, T., "I gioielli della corona bizantina dati in pegno alla Repubblica veneta nel sec. XIV" in Studi in onore di Amintore Fanfani II", <i>Studi in onore di Amintore Fanfani II</i> , Milano 1962, 90-177
	Bertelè T. , <i>Il palazzo degli ambasciatori di Venezia a Costantinopoli e le sue antiche memorie</i> , Bologna, ανατ. Padova 1932, 2005
	Brown H. F. , "The Venetians and the Venetian Quarter in Constantinople to the Close of the Twelfth century", <i>Journal of Hellenic Studies</i> , 40, 1920, 66-88
	Coco C., Manzonetto F. , <i>Baili veneziani alla Sublime Porta</i> , 2η έκδ., Venezia 1990
	Concina E. , "Il quartiere veneziano a Costantinopoli", Benzoni, G. (ed), <i>L'Eredità greca e l'ellenismo Veneziano</i> , Firenze 2002, 157-170
	Diehl C. , "La colonie vénitienne à Constantinople à la fin du XIVe siècle", <i>Mélanges d'archéologie et d'histoire</i> , 3: 3, 1883, 90-131
	Dursteler E. R. , "The Bailo in Constantinople: Crisis and Career in Venice's Early Modern Diplomatic Corps", <i>Mediterranean Historical Review</i> , 16, part 2, 2001, 1-30
	Dursteler E. , "Commerce and Coexistence: Veneto-Ottoman Trade in the Modern Era", <i>Turcica</i> , 34, 2002, 128-131
	Dursteler E. R. , <i>Venetians in Constantinople. Nation Identity and Coexistence in the Early Modern Mediterranean</i> , Baltimore 2006
	Faroghi S. , "Before 1600: Ottoman Attitudes towards Merchants from Latin Christendom", <i>Turcica</i> , 34, 2002, 69-104
	Francopan P. , "Byzantine Trade privileges to Venice in the Eleventh Century: the Chrysobull of 1092", <i>Journal of Medieval History</i> , 30: 2, 2004, 135-160
	Jacoby D. , "The Chrysobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: the date and the debate", <i>Journal of Medieval History</i> , 28, 2002, 199-204
	Jacoby D. , "The Venetian presence in the Latin Empire of Constantinople", <i>Jahrbuch der Österreichischen byzantinistik</i> , 43, 1993, 141-201

Βενετσιάνι в Κωνσταντινούπολη

	Jacoby D. , <i>Byzantium, Latin Romania and the Mediterranean</i> , London 2000, Variorum Reprints
	Karpov S.P. , <i>La navigazione veneziana nel Mar Nero, XIII-XV sec.</i> , Ravenna 2000
	Luca C. , "Attività mercantile e sistema creditizio nell'area del basso Danubio alla fine del Cinquecento", <i>Annuario. Istituto Romeno di cultura e ricerca umanistica 6-7</i> , Venezia 2005, 403-419
	Luca C. , "Veneziani, Levantini e Romeni fra prassi politiche e interessi mercantili nell'Europa Sud-Orientale tra Cinque e Seicento", Ferro, T. (ed.), <i>Romania e România: lingua e cultura romena di fronte all'Occidente</i> , Udine 2003
	Maltezos Ch. , "Il quartiere veneziano a Costantinopoli (Scali marittimi)", <i>Θησαυρίσματα</i> , 15, 1978, 30-61
	Μαλτέζου Χ. , <i>Ο θεσμός του εν Κωνσταντινούπολει Βενετού Βαΐλου (1268-1453)</i> , Αθήνα 1970
	Μαυροειδή Φ. , <i>Ο Ελληνισμός στο Γαλατά (1453-1600). Κοινωνικές και οικονομικές πραγματικότητες</i> , Ιωάννινα 1992
	Panaite V. , <i>Diplomație occidentală, comerț și drept otoman (secolele XV-XVII)</i> , Bucarest 2004
	Pedani M.P. , "Elenco degli inviati diplomatici veneziani presso i sovrani ottomani", <i>Electronic Journal of Oriental Studies</i> , 5: 4, 2002, 1-54
	Pedani M.P. , "Veneziani a Costantinopoli nella fine del XVI secolo", Lucchetta, F. (ed.), <i>Veneziani a Costantinopoli, musulmani a Venezia</i> , 1997, Quaderni di studi arabi 15. Supplemento, 69-84
	Pedani M.P. , "Consoli veneziani nei porti di Mediterraneo nel età moderna", Cancila, R. (ed.), <i>Mediterraneo in armi (XV-XVII sec.)</i> , Palermo 2007, 175-205
	Robbert L.B. , "Rialto businessmen and Constantinople 1204-1261", <i>Dumbarton Oaks Papers</i> , 49, 1995, 43-58
	Simon B. , "Contribution à l'étude du commerce vénitien dans l'Empire Ottoman au milieu du XVIe siècle (1558-1560)", <i>Mélanges d'Ecole française de Rome</i> , 96:2, 1984, 973-1020
	Theunissen H. , <i>Ottoman-Venetian Diplomats. The ahidnames. The Historical Background and the Development of a Category of Political-Diplomatic Instruments together with an annotated Edition of a Corpus of Relevant Documents.</i> , PhD Dissertation, Utrecht 1991
	Tucci U. , <i>Mercanti, navi, monete nel Cinquecento veneziano</i> , Bologna 1981
	Шитиков М. М. , "Константинополь и венецианская торговля в первой половине XV в. по данным книги счетов Джакомо Бадоера", <i>Византийский временник</i> , 30, 1969, 48-62
	<i>Documenti del commercio veneziano nei secoli XI-XIII, vol. I</i> , Morozzo, R. – Lombardo, A. (eds), Roma 1940
	<i>Il libro dei conti di Giacomo Badoer (Constantinopoli 1436-1440)</i> , Dorini, U. – Bertelè, T. (eds), Il nuovo Ramusio III, Roma 1956
	<i>Diplomatarium Veneto-Levanticum</i> , Thomas, G., Predelli, R., (eds.), Venezia 1880-1899

Βενετσιάνци в Константинопол

Balard M., *La Méditerranée médiévale: Espaces, itinéraires, comptoirs*, Paris 2006

Δικτυογραφία :

Medieval Constantinople: Built Environment and Urban Development

http://www.doaks.org/publications/doaks_online_publications/EconHist/EHB20.pdf

Πηγές

Archivio di stato di Venezia [ASV], Bailo a Costantinopoli. Atti Protocolli

Morozzo, R. – Lombardo, A. (eds), *Documenti del commercio veneziano nei secoli XI-XIII I* (Roma 1940)

Dorini, U. – Bertelè, T. (eds), *Il libro dei conti di Giacomo Badoer* (Constantinopoli 1436-1440) (Il nuovo Ramusio III, Roma 1956)

Miklosich, F. – Müller, I., *Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana I-VI* (Vienna 1860-1890)

Thomas, G. – Predelli, R. (eds), *Diplomatarium Veneto-Levanticum* (Venezia 1880-1899)

Χρονολόγιο

992: първа грамота (хрисовул) в полза на Венецианските търговци

1082:– грамота (хрисовул) на Алексий I Комнин за венецианския квартал в Константинопол

1204-1261: Константинополска латинска империя

1268-1453: Венециански баило в Константинопол

1453: Превземане на Константинопол

XVI – XVI в: Договори с османските султани